INDIAN JOURNAL OF HISTORY AND ARCHAEOLOGY
ISSN (e):2582-225Xwww.ijha.in
Vol-8, Issue -04,July-August, 2026
Page No,31-40
Peer -Reviewed, Refereed Journal

ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ: ಮೌಲ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿ

ಡಾ.ಜಯಣ್ಣ.ಬಿ.ಆರ್.[1]

ಸಾರಾಂಶ: ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಶಾಂತಿ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಮಾನವೀಯತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದಂತಹ ಉನ್ನತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಮಹಾನ್ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಚಿಂತನೆಗಳು ಕೇವಲ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ, ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಶಾಂತಿ, ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಹಕ್ಕುಗಳ ಚಳವಳಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಮೂಲವಾಗಿವೆ. ಅವರ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಹೋರಾಟದ ವಿಧಾನವು ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಅವರ ಸರಳ ಜೀವನ, ನೈತಿಕ ಬದ್ಧತೆ, ಆತ್ಮಶಿಸ್ತು, ಸಹಾನುಭೂತಿ ಮತ್ತು ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗಗಳ ಪರವಾದ ಕಾಳಜಿಯು ಅವರನ್ನು ವಿಶ್ವದ ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಅವರು ಜೀವನದ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಡವಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸೇವೆಯೇ ಪರಮ ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದು, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ, ಸೌಹಾರ್ದತೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಉದ್ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಂಗ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಯುನೆಸ್ಕೋ ಅವರ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿರುವುದು ಅವರ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಜಾಗತಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣ ಚಿಂತನೆಯಾದ 'ನೈತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ', 'ಕೆಲಸದ ಮೂಲಕ ಕಲಿಕೆ' ಮತ್ತು 'ಸ್ವಾವಲಂಬನೆ'ಗಳು ಇಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಧಾನ ಪದಗಳು: ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆ, ಶಾಂತಿ ಸಂವಹನ, ಗಾಂಧೀಯ ತತ್ವಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ, ಮಾನವೀಯತೆ, ನೈತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಕೆಲಸ ಆಧಾರಿತ ಕಲಿಕೆ, ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ.

---

[1].ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು,ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ,ಸ.ಮ.ಪ್ರ.ದ,ಕಾಲೇಜು,ಚಾಮರಾಜನಗರ.

ಪೀಠಿಕೆ: ಶಾಂತಿಯು ಮಾನವಕುಲವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಗೂ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇನ್ನೂ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮೌಲ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಸಮಾಜವು ಶಾಂತಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದರೂ, ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘರ್ಷಗಳು, ಹಿಂಸಾಚಾರ ಮತ್ತು ಅಸಹಿಷ್ಣುತೆಗಳು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿವೆ. ಶಾಂತಿ ಎನ್ನುವುದು ಕೇವಲ ಯುದ್ಧದ ಅನುಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲ; ಅದು ನ್ಯಾಯ, ಸಮಾನತೆ, ಸಹಬಾಳ್ವೆ, ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಪಾತ್ರವು ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲ ಭಾರತವನ್ನು ಆಳಿದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಆಡಳಿತದ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಗೆ ಅವರು ನೈತಿಕ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಯ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು ಎಂಬ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಅವರು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಶಾಂತಿ, ಸೇವೆ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಮೌಲ್ಯಾಧಾರಿತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಶಾಂತಿಯುತ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅವರ ಚಿಂತನೆಗಳ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಜನಿಸಿದ ಕಾಲಘಟ್ಟವು ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕಷ್ಟಕರ ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಹಂತವಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಆಡಳಿತದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜವು ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಸ್ಮಿತೆಯನ್ನು ಪುನರ್‌ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದತ್ತ ಸಾಗುವ ಮಹತ್ವದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡುತ್ತಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು 1869ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 02 ರಂದು ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪೋರಬಂದರ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಅವರ ತಂದೆ ಕರಮಚಂದ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಪೋರಬಂದರ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದರು. ತಾಯಿ ಪುತಲೀಬಾಯಿ ಅವರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನೋಭಾವ, ಸರಳತೆ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಾಯಿಯಿಂದ ಪಡೆದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಅವರ ಮುಂದಿನ ಜೀವನದ ಚಿಂತನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆಳವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅಧಿಕೃತ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರಿ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ,

ಜನರ ನಂಬಿಕೆ, ನೈತಿಕ ನಾಯಕತ್ವ ಮತ್ತು ಸತ್ಯದ ಮೇಲಿನ ಅವರ ಅಚಲ ಬದ್ಧತೆಯ ಮೂಲಕ ಅವರು ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಮುಖ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದರು. ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಅವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದರು. ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಘಟನೆಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಅನಂತರ ಅದು ಅಧಿಕಾರ ರಾಜಕಾರಣದ ಕೇಂದ್ರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ದೂರ ಉಳಿದರು. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆಯುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಅದು ನೈತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಮುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಜೀವನದ ಸುಮಾರು ಎರಡು ದಶಕಗಳ ಅವಧಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಕಳೆದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವರ್ಣಭೇದ, ಅನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಶೋಷಣೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಅವರು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದ ಅನುಭವಗಳೇ ಅವರ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿರೋಧದ ತತ್ವಗಳ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾದವು. ಭಾರತೀಯರ ಹಕ್ಕುಗಳು ಮತ್ತು ಮಾನವ ಗೌರವಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟವು ಮುಂದೆ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಗೆ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿತು. 1915ರಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ ಅನಂತರ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನೊಂದಿಗೆ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಆಡಳಿತದ ವಿರುದ್ಧದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದವು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನೊಳಗೆ ಮತ್ತು ಹೊರಗೆ ಕೆಲವರು ಸಶಸ್ತ್ರ ಹೋರಾಟದ ಮೂಲಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬ ತೀವ್ರವಾದ ನಿಲುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಬಾಲ ಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕ್ ಅವರಂತಹ ನಾಯಕರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತೀವ್ರಗಾಮಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾದವು ಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜನಾಂದೋಲನವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಹೋರಾಟವು ಕೇವಲ ರಾಜಕೀಯ ತಂತ್ರವಾಗಿರದೆ, ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತತ್ವಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ, ನಾಗರಿಕ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಂತಹ ಚಳವಳಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರು ಜನರನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಚಳವಳಿಗಳು ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ರೂಪ ಪಡೆಯುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರತಿಭಟನೆಗಳನ್ನು ಹಿಂಪಡೆಯಲು ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ. 1922ರ ಚೌರಿ ಚೌರಾ ಘಟನೆಯ ಅನಂತರ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಿದುದು ಅವರ ಅಹಿಂಸಾ ತತ್ವದ ಮೇಲಿನ ಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಜೀವನದ ರಾಜಕೀಯ ತಿರುವು: ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೇ ದಶಕದ ನಂತರ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟವು ಹೊಸ ಹಂತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. 1920ರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಆಡಳಿತದ ವಿರುದ್ಧ ಜನರ ಅಸಮಾಧಾನ ತೀವ್ರಗೊಂಡಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಗೆ ಹೊಸ ದಿಕ್ಕನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತದ ವಿರುದ್ಧದ ಮೊದಲ ಬೃಹತ್ ಜನಾಂದೋಲನವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಅವರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಕರೆ ನೀಡಿದರು. ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಗಳು, ಕಾಲೇಜುಗಳು, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ದೂರ ಉಳಿಯುವ ಮೂಲಕ ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಗೆ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಿದರು. ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಚರಕ ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿ, ಖಾದಿ ಧಾರಣೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಯ ಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಈ ಕರೆಯು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಅಪಾರ ಜನಬೆಂಬಲವನ್ನು ಗಳಿಸಿತು. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಜನರು ಖಾದಿ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಿಂತನೆಗೆ ಬೆಂಬಲ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಈ ಚಳವಳಿಯು ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಚಳವಳಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅಹಿಂಸೆಯ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ್ದರು. 1922ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 05 ರಂದು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಚೌರಿ ಚೌರಾ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಟನಾಕಾರರು ಪೊಲೀಸ್ ಠಾಣೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿ ಕೆಲವು ಪೊಲೀಸರನ್ನು ಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಘಟನೆ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಚಳವಳಿಯ ಮೂಲ ಆಶಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಅವರು ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಜೈಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ನಿರ್ಧಾರವು ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ತತ್ವನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ ಅನಂತರ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ತಿರುವನ್ನು ತಂದ ಮೊದಲ ಪ್ರಮುಖ ಹೋರಾಟವೆಂದರೆ 1917ರ ಚಂಪಾರಣ್ಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ. ಅದು ಬಿಹಾರದ ಚಂಪಾರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ರೈತರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನೀಲಿ ಬೆಳೆಗಾರರ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರು. 'ತಿಂಕಠಿಯಾ ಪದ್ಧತಿ'ಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ರೈತರು ತಮ್ಮ ಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ನೀಲಿ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನೀಲಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬೇಡಿಕೆ ಕುಸಿದಿದ್ದರೂ, ರೈತರು ಆರ್ಥಿಕ ನಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ತೋಟದ ಮಾಲೀಕರಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಗೆ

ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲು ಒತ್ತಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ರೈತರ ಸಂಕಷ್ಟವನ್ನು ಅರಿತ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಚಂಪಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಅವರು ರೈತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿ, ಶಾಂತಿಯುತ ಹೋರಾಟದ ಮೂಲಕ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತದ ಮೇಲೆ ನೈತಿಕ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರವು ತನಿಖಾ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ, ರೈತರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಕೆಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಚಂಪಾರಣ್ಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಜನನಾಯಕತ್ವದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಯಶಸ್ಸಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನದ ಯಾವುದೇ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಕೇವಲ ರಾಜಕೀಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಡೆಸಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಳವಳಿಯ ಹಿಂದೆ ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಗೌರವದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅವರು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಚಳವಳಿಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ, ನಾಯಕತ್ವದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡರು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಭಂಡಾರ: ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷ, ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವು ಮತ್ತೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಧಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ, ಆಕ್ರಮಣಶೀಲತೆ, ಯುದ್ಧಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಯುದ್ಧಗಳಂತಹ ಘಟನೆಗಳು ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪುನರಾವರ್ತಿತವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಸಂಘರ್ಷಗಳು ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಕುಸಿತ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಯ ಕೊರತೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಶಾಂತಿ, ಅಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆಯ ಆಧಾರಿತ ಚಿಂತನೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವರು ಹಿಂಸೆಯ ಬದಲು ಸಂವಾದ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಮತ್ತು ನೈತಿಕತೆಯ ಮೂಲಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಗತಿ, ರಾಜಕೀಯ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಜೀವನಶೈಲಿಯ ರೂಪಾಂತರಗಳು ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಆಳವಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿವೆ. ಇಂತಹ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ನಡುವೆ ಸಮಾಜದ ಮೂಲ ಘಟಕವಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನೈತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕೇವಲ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮಾನವೀಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ತನ್ನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವ ನಾಗರಿಕನಾಗಿ ತನ್ನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನುಭವಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಔಪಚಾರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನಿರ್ಮಾಣ, ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯ ಅರಿವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ

ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಶಿಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು ಪಠ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನ ವಿತರಣೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಯಂತಹ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಮೌಲ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಮುಖ ಗುರಿಯು ಶಾಂತಿಯ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ, ಅಹಂಕಾರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿರುವ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುವ ಹಾಗೂ ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ನಾಗರಿಕರನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ, ಜಾತಿ ಅಥವಾ ಜನಾಂಗದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸುವ ಬದಲು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಗೌರವಿಸುವ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಮೌಲ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಮೌಲ್ಯಾಧಾರಿತ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನೀಡಲು ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನಾನುಭವಗಳನ್ನು ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ಭಾಗವಾಗಿಸುವುದು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. ಮಹಾನ್ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನ, ಅವರ ಹೋರಾಟಗಳು, ನಿರ್ಧಾರಗಳು ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ನೈತಿಕ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಜೀವನವು ಮೌಲ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು "ಮಾನವೀಯತೆ". ಅವರ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೋರಾಟವನ್ನು ಮಾನವ ಗೌರವ, ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯದ ರಕ್ಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿದ್ದರು. ಮಾನವ ಸೇವೆಯೇ ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಮೂಲ ಧ್ಯೇಯವೆಂದು ಅವರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮವೆಂದರೆ; ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ದೈವಿಕತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ, ಗೌರವ ಮತ್ತು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಪ್ರೀತಿ, ಸೇವೆ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವುಗಳು ಇಂದಿನ ಜಾಗತಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಸೌಹಾರ್ದತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಶಾಶ್ವತ ಮೌಲ್ಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಸ್ಥಾನ: ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ "ಸಹಿಷ್ಣುತೆ" ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಿಚಾರಧಾರೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಮನೋಭಾವವೇ ನಿಜವಾದ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಎಂದರೆ; ಕೇವಲ ಇತರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಲ್ಲ; ಬದಲಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ, ಗೌರವಿಸುವ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಸಹಬಾಳ್ವೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುವ ನೈತಿಕ ಗುಣವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಚಿಂತನೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಏಕತೆಗೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯು ದುರ್ಬಲತೆಯ ಸಂಕೇತವಲ್ಲ; ಅದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಪರಿಪಕ್ವತೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. "ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಶಕ್ತಿ" ಎಂಬ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು, ಸಂಘರ್ಷಗಳನ್ನು ಹಿಂಸೆಯ ಮೂಲಕವಲ್ಲದೆ ಸಂವಾದ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವದ ಮೂಲಕ ಪರಿಹರಿಸುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರು. ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತನ್ನದೇ ಆದ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ಇತರರ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಗೌರವ ನೀಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ನಿಲುವಾಗಿತ್ತು. ಮತಾಂಧತೆ ಮತ್ತು ಅಸಹಿಷ್ಣುತೆಯು ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವದ, ಉದಾರ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ವಿವಿಧ ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರದ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಲ್ಲಿ ಮೌಲ್ಯಾಧಾರಿತ ಶಿಕ್ಷಣವು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನ ನೀಡುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರದೆ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಸಹಬಾಳ್ವೆ, ಸಂವಾದ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ವೇದಿಕೆಗಳಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು, ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನ ನೀಡುವುದು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಚಿಂತನೆಗಳು ಇಂತಹ ಮೌಲ್ಯಾಧಾರಿತ ಶಿಕ್ಷಣದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಬಲ್ಲವು. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ, ಪ್ರೀತಿ, ಗೌರವ ಮತ್ತು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಂತಹ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಬಲಗೊಂಡಾಗ ಮಾತ್ರ ಆರೋಗ್ಯಕರ ಸಹಬಾಳ್ವೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಮಾಜದ ಮೌಲ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ದುರ್ಬಲಗೊಂಡು, ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ದ್ವೇಷ, ಹಿಂಸೆ, ಅಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾರ್ಥಪರತೆ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಸಾಮಾಜಿಕ

ದುರಂತಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ನೈತಿಕ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಚಳುವಳಿ, ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಾನ ಹಕ್ಕುಗಳು: ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಚಿಂತನೆ ಮತ್ತು ಹೋರಾಟದ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯ ತತ್ವಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಕೊಡುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳುವಳಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಯಾಗಿದೆ. ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳುವಳಿಯ ಮೂಲಕ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುವಂತೆ ಅವರು ಜನರಿಗೆ ಕರೆ ನೀಡಿದರು. ಇದು ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ ಹೋರಾಟವಾಗಿರದೆ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಪ್ರಭುತ್ವದ ವಿರುದ್ಧದ ನೈತಿಕ ಪ್ರತಿರೋಧದ ಸಂಕೇತವಾಗಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಸ್ವತಃ ವಿದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಭಾರತೀಯ ಕೈಮಗ್ಗದ ಬಟ್ಟೆಯಾದ ಖಾದಿಯನ್ನು ಧರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸ್ವದೇಶಿ ತತ್ವವನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಚರಕ ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗವು ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆ, ಶ್ರಮದ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣದ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳುವಳಿಯು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತವು ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಅವರನ್ನು ಹಲವು ಬಾರಿ ಬಂಧಿಸಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಕಳೆದರೂ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಜೈಲುವಾಸವನ್ನು ಅವರು ಎಂದಿಗೂ ಅಪಮಾನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ಶಾಂತಿಯುತವಾಗಿ ಹೋರಾಡುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ನೈತಿಕ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಮೂಲಕ ಅವರು ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿರೋಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು; ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿಯೂ ಅಹಿಂಸೆಯ ತತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅವರ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಚಳುವಳಿಯು ಕೇವಲ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆಯುವ ಸಾಧನವಲ್ಲದೆ, ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ನಿಜವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ವಿದೇಶಿ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆಯುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಅದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಸಮಾನ ಗೌರವ, ಹಕ್ಕು ಮತ್ತು ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಚಳುವಳಿಯು ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯದ ಅರಿವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು. ಜಾತಿ, ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ವರ್ಗದ ಭೇದಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನ ಹಕ್ಕುಗಳಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ದೃಢ ನಿಲುವಾಗಿತ್ತು. ಅಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡ

ಅವರ ಹೋರಾಟದ ವಿಧಾನವು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತದ ವಿರುದ್ಧದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಭಾರತೀಯರು ಕ್ರಮೇಣ ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ಆದಾಗ್ಯೂ, ಧಾರ್ಮಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಏಕೀಕೃತ ಭಾರತದ ಅವರ ಕನಸಿಗೆ 1940ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸವಾಲುಗಳು ಎದುರಾದವು. ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಬೇಡಿಕೆಯು ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಳಿಸಿತು. ಧರ್ಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಭಜನೆಯ ಬದಲು, ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಸಮಾನ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಸಹಬಾಳ್ವೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಭಾರತವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು

ಉಪಸಂಹಾರ: ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ಕೇವಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ನಾಯಕರಾಗಿರದೆ, ವಕೀಲರು, ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು, ಲೇಖಕರು, ಚಿಂತಕರು ಮತ್ತು ಜೀವನ ದಾರ್ಶನಿಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ, ಮಾನವತಾವಾದಿ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಗೌರವದಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅವರು ಬೆಂಬಲಿಸಲಿಲ್ಲ; ಬದಲಾಗಿ ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಯ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಮೂಲಕ ಸಾಬೀತುಪಡಿಸಿದರು. ಅವರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಚಿಂತನೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ದರ್ಶನವಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಅವರ ಜೀವನದ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಮುಖ ಮೌಲ್ಯವೇ ಸತ್ಯದ ಮೇಲಿನ ಅಚಲ ನಿಷ್ಠೆ. ಸತ್ಯವು ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನ, ರಾಜಕೀಯ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆಯ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನಿರಂತರ ಆತ್ಮಪರಿಶೀಲನೆ ಮತ್ತು ಸತ್ಯದ ಅನುಸರಣೆಯ ಮೂಲಕ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಅವರು, ಸತ್ಯವನ್ನು ಕೇವಲ ತತ್ವವಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಜೀವನದ ಆಚರಣೆಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಅವರ ಆತ್ಮಕಥೆ "ಸತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ನನ್ನ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಕಥೆ" ಎಂಬುದು ಅವರ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯ ಜೀವಂತ ದಾಖಲೆವಾಗಿದೆ. ಅವರು ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದರೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಜದ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪುನರ್‌ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದರು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಗೌರವದಂತಹ ಆಧುನಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಧೈರ್ಯ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಬದ್ಧತೆಯೊಂದಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದರು ಎಂಬುದು. ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅವರು ತೋರಿದ ದೃಢತೆ, ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಮೇಲಿನ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಯ ಕುರಿತಾದ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು

ಇಂದಿನ ಸಂಘರ್ಷಪೂರ್ಣ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಜೀವನವು ಕೇವಲ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಧ್ಯಾಯವಲ್ಲ; ಅದು ಮಾನವಕುಲಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಬದುಕಿನ ಶಾಶ್ವತ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಂಥಸೂಚಿ

- Khan, Yasmin. The Great Partition: The Making of India and Pakistan. New Haven: Yale University Press, 2007.
- Gandhi.M.K, The Mind of Mahatma Gandhi. Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1955.
- Prabhu.R.K and Rao.U.R, The Mind of Mahatma Gandhi. Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1967.
- Woodcock, George. Mahatma Gandhi. London: Fontana/Collins, 1971.
- Thakkar, Usha and Mehta, Harshad. Role Models and Values Education: A Study of Human Values and Peace. 2011.
- Harris, Ian.M, Peace Education Theory. Journal of Peace Education, Vol-01, No-01, 2004.
- Johnson.David.W, Reaching Out: Interpersonal Effectiveness and Self-Actualization. Boston: Allyn & Bacon, 2006.
- Abdi.Ali.A and Lynette Schultz, Educating for Human Rights and Global Citizenship. New York: State University of New York Press, 2008.
- Gandhi.M.K, An Autobiography: The Story of My Experiments with Truth. Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1927.